

Г. Г. Голуб

доцент, кандидат економічних наук,
декан факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Л. Я. Слобода

доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

РЕГУЛЮВАННЯ РИЗИКІВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто проблему управління ризиками корпоративного управління на світовому фінансовому ринку і в Україні. Окреслено роль системи управління ризиками в управлінні банківським капіталом, особливості та основні принципи організації. Представлено спектр ключових факторів та перспектив регулювання ризиків корпоративного управління в банківській сфері. Визначено основні методи ідентифікації основних власників бенефіціарів у банківському секторі економіки України. Розроблено класифікацію ризиків корпоративного управління в банківському секторі та представлено ключові критерії оцінки ділової репутації для власників істотної участі та керівників банків.

Ключові слова: банки, корпоративне управління, ризик-менеджмент, ризики в корпоративному управлінні, власники істотної участі, репутаційний ризик.

Golub G., Sloboda L. REGULATION RISKS OF CORPORATE GOVERNANCE IN THE BANKING SECTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY

In the article the problem of Corporate Governance Banking Risk-management globally and in Ukraine are considered. The actual role of risk-management system in Banking Governance, special characteristics and main principles of its organization are defined. Spectra of key factors and prospects of regulation corporate governance risks in banking are presented. The key methods to Identify Ultimate Beneficiary Owners (UBO) in Ukrainian banking sector are defined. The main types of banking corporate governance risks and key indicators of Low – level Business reputation for Chief Executive Officer (CEO) are investigated.

Keywords: banking, corporate governance, risk-management, risks in corporate governance, Ultimate Beneficiary Owners, reputation risk.

JEL classification: G 21; G 28; G 32

Постановка проблеми. Сучасні умови інтеграції України в європейський і світовий фінансовий простір пов'язані з необхідністю трансформації банківського сектору економіки та забезпечення її функціонування на умовах транспарентності, відкритості до впровадження високотехнологічних фінансових операцій, прозорості структури власності банків та відновлення їхніх функцій щодо кредитно-інвестиційного забезпечення сталого розвитку національної економіки. У цих умовах особливої актуальності набувають питання щодо регулювання ризиків корпоративного управління банків, упровадження міжнародних вимог щодо прозорості структури власності, відновлення ділової репутації власників і керівників банків, зміни підходів до ліцензування, належного розвитку системи комплайенсу вітчизняних банків. Гострої необхідності теоретико-методологічного обґрунтування і практичного вирішення ці питання набувають у зв'язку з процесами реформування банківського сектору економіки України за вимогою Міжнародного валютного фонду, а також активними процесами входження українських банків у систему глобального електронного банкінгу, зокрема у сфері розрахункових операцій фінансових

установ через технології клірингових розрахунків та забезпечення якості й відповідності процедур комплайенсу міжнародним стандартам.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Актуальність дослідження корпоративного управління ризиками банків підтверджується особливою увагою до цих питань міжнародних регуляторів, вітчизняних і зарубіжних науковців, аналітиків, практиків, аргументованими публікаціями міжнародних аналітичних центрів. Зокрема, питання практики корпоративного ризик-менеджменту банку, визначення його характерних особливостей та принципів організації лежать на перетині вивчення корпоративного управління і ризик-менеджменту як окремих напрямів наукових досліджень, що й визначає складність їх науково-теоретичного поєднання та прикладного застосування.

Вагомим внеском у розвиток теоретичних основ корпоративного управління в організаціях стали праці таких зарубіжних і вітчизняних учених: М. Аоки, Л. Абалкіна, В. Бобиля, В. Беседіна, І. Бондар, Ю. Вінслава, А. Володіна, В. Гейця, В. Голикова, Н. Глусь, Б. Губського, Л. Довгань, П. Друкера, О. Денис, Т. Деккера, В. Євтушевського, А. Жуплева, О. Кібенко,

В. Корнєєва, В. Кондратьєва, В. Пастухової, М. Портера, Дж. Саллівона, Л. Федулової, М. Чумаченка та інших. Питання вивчення сутності та інструментарію управління банківськими ризиками є предметом дослідження таких вітчизняних і зарубіжних науковців – В. Вітлінського, Г. Великоіваненка, Х. Ван Грюнінга, А. Спіфанова, В. Міщенко, О. Заруби, С. Козьменка, В. Кочеткова, Д. Левандовські, С. Мочерного, Т. Осипенка, Г. Панової, Л. Примостки, М. Пуховкіної, П. Роза, С. Савчука, Дж. Сінкі-мол., Т. Севрука, А. Сандерса і багатьох інших.

Нерозв'язана частина загальної проблеми. Незважаючи на теоретичні розробки щодо розвитку корпоративного управління, зокрема в банківському секторі економіки країни, питання корпоративного управління ризиками, як чітко інтегрованої складової корпоративного управління, ще не повністю висвітлені, і в наукових доробках вітчизняних учених залишається недостатньо дослідженими низки як практичних, так і теоретичних аспектів. Недостатню увагу приділено обґрунтуванню змісту корпоративного ризик-менеджменту в банках, визначенню характерних особливостей та принципів організації, фрагментарно досліджені і потребують подальшого наукового обґрунтування види ризиків, що виникають у процесі корпоративного управління в банку.

Метою статті є дослідження теоретико-методичних основ і прикладних аспектів регулювання ризиків корпоративного управління в банківському секторі економіки України та розроблення рекомендацій з урахуванням міжнародних стандартів комплаєнсу в розвитку глобального банкінгу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпоративне управління як система, що дає змогу підвищити ефективність діяльності, поліпшити репутацію, полегшити доступ до міжнародних джерел капіталу, здешевити вартість залученого капіталу, збільшити ринкову вартість організації та сприяти підвищенню інтересу інвесторів до неї, набуває свого активного розвитку і в банківському секторі України [1]. Відповідно до визначення Базельського комітету з банківського нагляду та регулювання, корпоративне управління – це «спосіб, у який акціонери, Спостережна рада, Правління та інші зацікавлені особи впливають на те, як банки визначають корпоративні цілі, проводять щоденну операційну діяльність, враховують інтереси зацікавлених осіб, приводять корпоративну діяльність та поведінку у відповідність із очікуваннями суспільства, захищають інтереси вкладників» [2]. Базельський комітет з банківського нагляду та регулювання, а також Міжнародна фінансова корпорація Світового банку визначають корпоративне управління як систему відносин між менеджментом компанії, її наглядовою радою, акціонерами та іншими «стейкхолдерами», що включає структуру таких відносин для досягнення цілей компанії та моніторингу їх виконання [2]. Водночас цілями ефективного корпоративного управління Базельський комітет визначає «забезпечення збалансованого співвідношення між ризиком та вигодою для захисту інтересів акціонерів та інших зацікавлених осіб і належне визначення

стратегії управління ризиками (на відміну від повного уникнення ризиків), що підвищує динамізм роботи банку» [2]. Виходячи з цих положень, ключовою підсистемою, чітко інтегрованою в корпоративне управління як на поточному, так і на стратегічному рівнях, є корпоративний ризик-менеджмент. Адже тільки на основі формування та функціонування в банку системи управління ризиками, яка включає інформаційне забезпечення, процедури та методологію ідентифікації, класифікації, оцінки, аналізу, моніторингу, регулювання та контролю за рівнем апетиту до ризиків, можливим є досягнення цілей, зазначених у положеннях міжнародних регуляторів банківської діяльності.

Узагальнення наукових та інформаційних джерел [3–5] дають змогу трактувати банківський ризик-менеджмент як багатогранний систематичний процес управління банківською організацією з урахуванням впливу ризиків на основі обраної моделі їхнього виявлення (ідентифікації), оцінювання величини, здійснення моніторингу, вибору і використання методів регулювання їхнього впливу, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування обраних методів регулювання. Банки як організації, що створені у формі акціонерних публічних товариств і функціонують відповідно до інтересів акціонерів та зацікавлених осіб, мають активно працювати в напрямі формування корпоративного ризик-менеджменту. У системі корпоративного ризик-менеджменту фундаментальним принципом є розроблення політики управління ризиками з формалізацією чіткого визначення ризиків у діяльності банків, регулювання ризиків і побудови стратегії толерантності до ризиків згідно з кодексом корпоративного управління та концепцією бізнесу індивідуально в кожному банку. Зміст корпоративного управління банківськими ризиками визначатиметься не тільки принципами та інструментарієм управління фінансовими ризиками, що традиційні для банківської справи, а й ризиками, що притаманні системі корпоративного управління банку. Сучасні банки, як об'єкти корпоративного управління, у своїй діяльності стикаються із низкою традиційних ризиків, які виникають при управлінні капіталом, активами і пасивами банків, кредитно-інвестиційним портфелем, відносинами банків з іншими суб'єктами на ринку. Фінансові та функціональні ризики, що виникають у корпоративній практиці, можуть негативно вплинути на грошові потоки самих банків та спровокувати втрату капіталу, порушення ліквідності, погіршення репутації на ринку. Натомість об'єктами корпоративного ризик-менеджменту є система ризиків, які умовно можна класифікувати на традиційні ризики банківської діяльності та ризики, зумовлені розвитком системи корпоративного управління банків (*рис.*).

До основних ризиків корпоративного управління, що потребують регулювання в банках України, належать [6]: ризик комплаєнсу, ризик конфлікту інтересів, ризик розкриття інформації, ризик визначення прав і обов'язків правління банків, ризик залежності функцій контролю. Таким чином, якісна та прозора система корпоративного управління дає змогу підви-

щити ефективність діяльності, поліпшити репутацію, полегшити доступ до міжнародних джерел капіталу, здешевити вартість залученого капіталу, збільшити

ринкову вартість організації та сприяти підвищенню інтересу інвесторів до неї, набуває свого активного розвитку і в банківському секторі економіки України.

Рис. Класифікація ризиків корпоративного управління банків

Примітка. Власна розробка [1]

У період глобалізації та активного входження українських банків у європейські та світові фінансові потоки найбільшої ваги у структурі ризиків корпоративного управління набувають ризики комплаєнсу. Зарубіжні аналітики комплаєнс-ризик пов'язують із можливими невідповідностями у діяльності банків і визначають його як «існуючий та потенційний ризик виникнення втрат прибутку чи капіталу банку внаслідок недотримання законодавства, правил, регулятивних норм, внутрішніх процедур, політики, корпоративної етики» [4; 5]. До цих ризиків також належать виявлення непрозорої структури власності банків і порушення вимог дотримання правил ліцензування в діяльності. Структура власності банків вважатиметься прозорою, якщо вона дозволяє визначити усіх власників істотної участі банків (*Ultimate Beneficiary Owners – UBO*), усіх ключових учасників банків і всіх ключових учасників – юридичних осіб у ланцюгу володіння корпоративними правами банку, а також характер взаємозв'язків між цими особами.

Найбільш гостро ці питання постали в сучасному середовищі діяльності банків України, що зумовило зміни до макропруденційного регулювання з боку Національного банку України (НБУ) щодо виявлення реальних власників українських банків та кінцевих вигодонабувачів діяльності фінансових установ. У процесі ідентифікації ризиків корпоративного управління банків України упродовж 2015–2016 рр. регулятором було встановлено основні форми формування непрозорої структури власності діючих банків, а саме [6]:

- штучне розділення акцій між акціонерами так, щоб частка кожного була менше ніж 10%, таким чином потрібно щонайменше 11 осіб;

- дуже складні структури власності з перехресними, циклічними або іншими ускладненими корпоративними відносинами;
- використання іноземних трастових структур для приховання реального бенефіціарного власника;
- застосування довіреності як спосіб приховати кінцевого власника;
- використання підставних осіб з офшорних юрисдикцій;
- наявність у структурі власності людей з невідомою репутацією, браком досвіду роботи у фінансовому секторі.

Так, за результатами перевірки НБУ структури власності банків України у 2015–2016 рр. виявлено [6]: на початку 2015 року 44% банків України мали непрозору структуру власності, з цієї причини шість банків було виведено з ринку. Наслідком цього став початок реформування системи корпоративного управління банків України, а також розподіл відповідальності за регулювання ризиків корпоративного управління між власниками банків і регулятором на засадах узгодження з публічними інтересами клієнтів та вкладників банків на постійній основі. Головним завданням державного регулювання ризиків комплаєнсу і розкриття інформації стає усунення дефектів саморегулювання банків задля забезпечення ефективного моніторингу учасниками ризиків корпоративного управління.

Основними формами регулювання ризиків корпоративного управління в банківському секторі національної економіки визначено:

- переосмислення функцій ліцензування в Національному банку України на основі

диверсифікації бізнес-моделей банків і видачі окремих ліцензій для універсальних, роздрібних, корпоративних, корпоративних із роздрібним фінансуванням, банків, що займаються обмеженим кредитним посередництвом;

- дотримання принципів ділової репутації власників і керівників банків (відсутність репутації підтверджується такими умовами, як звільнення на вимогу НБУ або іншого органу; заборона суду обіймати певні посади; судимість за певні злочини та адміністративні правопорушення; присудження санкцій в Україні чи за кордоном; включення в перелік осіб, пов'язаних із тероризмом; порушення фінансових та невиконання податкових зобов'язань; невиконання обов'язку щодо капіталізації банку; володіння істотною участю або керівництвом неплатоспроможним або ліквідованим банком);
- запровадження нових підходів до банківського нагляду з вектором руху до європейських стандартів (Supervisory review and evaluation process, SREP), методологією яких передбачено проведення комплексної оцінки ризиків корпоративного управління одночасно із системою CAMELSO.

Висновки і рекомендації. Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що корпоративний ризик-менеджмент банків, його принципи, практика прозорості, позитивний досвід функціонування в розвинених країнах світу є важливою основою для створення надійних, спрямованих на прогнозування систем управління ризиками в банках України. Базовими принципами формування системи корпоративного ризик-менеджменту індивідуально для сучасних банків є:

- *теоретико-методологічні* – запровадження теоретичних засад управління ризиками в рамках корпоративного управління, удосконалення системи управління банківською організацією, модернізації організаційної структури банку, чіткий розподіл прав, повноважень, відповідальності та функцій контролю, формування стратегії корпоративного ризик-менеджменту,

вибір і застосування моделей оцінки та регулювання ризиків відповідно до потреб часу, складності бізнес-процесів банків;

- *економічні* – економічна обґрунтованість застосування інструментарію управління ризиками, децентралізація фінансових ресурсів, урахування ринкової кон'юнктури, підвищення рівня капіталізації, фінансової стійкості та прозорості діяльності банків відповідно до міжнародних стандартів капіталу;
- *правові* – дотримання законодавчих і нормативних положень, правил міжнародних стандартів та рекомендацій, оптимізація внутрішніх процедур і політики банків у напрямі уніфікації відповідно до систем комплайенсу міжнародних банків;
- *технологічні* – забезпечення широкого спектра банківських послуг, продуктів, фінансових інструментів, застосування сучасних інформаційних технологій у бізнес-процесах, оптимізація фінансової звітності, ефективне використання інформаційної бази даних.

Таким чином, сучасні проблеми низької якості управління ризиками корпоративного управління банків України потребують розв'язання на регуляторному рівні, зокрема завдяки активним діям з боку фахівців Національного банку України щодо забезпечення прозорості функціонування банків. Це зумовлено тим, що на ринкові методи саморегулювання ризиків корпоративного управління негативно діють такі чинники, як незацікавленість власників у впровадженні прийнятих стандартів, значна асиметрія інформації щодо чинників ризиків, практична відсутність біржового моніторингу корпоративного управління емітентів акцій. Отже, визначення основних елементів формування системи корпоративного ризик-менеджменту і забезпечення її ефективного функціонування є ключовою складовою якості корпоративного управління та потенційною конкурентною перевагою вітчизняних банків на міжнародному фінансовому ринку, що підвищує рівень транспарентності та довіри до банківського сектору економіки України загалом.

Список використаних джерел

1. Слобода Л. Я. Удосконалення корпоративного ризик-менеджменту в банках України. [Електронний ресурс] / Л. Я. Слобода // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – Т. 2. – С. 68–72. – Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_3_2/068-072.pdf.
2. Risk Taking: A Corporate Governance Perspective. International Finance Corporation. World Bank Group. [Електронний ресурс] – June 2012. – Режим доступу : <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/9ff11a804c40464698dddaf12db12449/RiskGovJuly2012.pdf?MOD=AJPERES>.
3. Risk management and Governance. OECD Publishing. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/daf/ca/risk-management-corporate-governance.pdf>.
4. Corporate Governance and Risk : A Study of Board Structure and Process. [Електронний ресурс] – ACCA. – London 2012. – Режим доступу : <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/corporate-governance/tr-cga.pdf>.
5. Corporate Governance and Risk Management Agenda. [Електронний ресурс] – ACCA. – Policy Paper. – United Kingdom. – November 2008. – Режим доступу : <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/corporate-governance/tr-129-001.pdf>.
6. Бевз О. Структури власності банків. Ділова репутація. Реформа корпоративного управління / О. Бевз // Матеріали семінару Національного банку України для викладачів вищих навчальних закладів «Реформи у нагляді та запровадження макрорегулювання в банківському секторі України», 19–20 квітня 2017 року, м. Київ.

References

1. Sloboda L. Ya. Ydosconalennia korporativnogo ruzuk-menedgmenty v bankah Ukrainu / L.Ya. Sloboda // Visnik Hmel'nuckogo Nacionalnogo Universitetu. – 2010. – # 3. – T. 2. – P. 68–72. Retrieved from : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_3_2/068-072.pdf.
2. Risk Taking: A Corporate Governance Perspective. International Finance Corporation. World Bank Group. – June 2012. Retrieved from : <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/9ff11a804c40464698dddaf12db12449/RiskGovJuly2012.pdf?MOD=AJPERES>.
3. Risk management and Governance. OECD Publishing. – 2014. Retrieved from : <http://www.oecd.org/daf/ca/risk-management-corporate-governance.pdf>.
4. Corporate Governance and Risk: A Study of Board Structure and Process. – ACCA. – London 2012. – Retrieved from : <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/corporate-governance/tp-cga.pdf>.
5. Corporate Governance and Risk Management Agenda. – ACCA. – Policy Paper. – United Kingdom. – November 2008. – Retrieved from : <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/corporate-governance/rr-129-001.pdf>.
6. Bezv O. Stryctyru vlasnosti bankiv. Dilova reputacia. Reforma korporatyvnogo upravlinnia / O. Bezv // Materialu seminary Nacionalnogo Banky Ukrainu dlia vukladachiv navchalnuh zacladiv Reformu y bankivskomy nagliadi ta zaprovadgennia macropudenciynogo regyliyvannia v bankivskomy sectori Ukrainu, 19–20 kvintia 2017 roky, Kyiv.